

9.10.2002

3194/2/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

TELEVALVONNAN EDELLYTYKSET

1

ASIA

Sisäasiainministeriö antoi toukokuussa 2001 kertomuksensa mm. telekuuntelun ja -valvonnan käytöstä vuodelta 2000. Sen liitteenä olleen televalvonnan rikosnimikelistassa oli tapauksia, joista pyydettiin lisäselvitystä. Sen perusteella tuli esiin muun muassa, että Nilsiä käräjäoikeus oli 6.7.2000 myöntänyt televalvontaluvan varkautta koskevassa asiassa PK 00/11.

Kun oli syytä epäillä, että televalvonnalle pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset eivät olleet täyttyneet tässä tapauksessa, otin asian omasta aloitteesta tutkittavakseni.

2

SELVITYS

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Komisario A oli tutkinnanjohtaja varkautta koskevassa asiassa. Erään henkilön kesäasuntoon oli murtauduttu ja sieltä oli anastettu omaisuutta reilun tuhannen markan arvosta. Tutkinnassa kävi ilmi seikkoja, joiden perusteella oli pääteltävissä, että rikosentekijä oli soittanut kolme puhelua kesäasunnossa olleesta lankapuhelimesta.

Jutun tutkinta ei edennyt. Asianomistaja ja poliisi yrittivät tuloksetta saada puhelusta tietoja teleoperaattorilta, joka yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annettuun lakiin vedoten kieltäytyi antamasta tietoja.

Tämän jälkeen komisario A lähetti 6.7.2000 Nilsiä käräjäoikeudelle telefaxilla pyynnön saada teleoperaattorilla olevat ko. puhelujen vastaanottavat puhelinnumerot. Käräjätuomari B oli myös puhelimitse yhteydessä A:han, joka selvitti asiaa tarkemmin. Käräjätuomari B myönsi vielä samana päivänä televalvontaluvan kyseiseen asianomistajan teleliittymään. Asiassa ei järjestetty istunto-käsittelyä.

Komisario A:n mukaan luvan nojalla teleoperaattorilta saatujen tietojen perusteella rikosentekijä saatiin selvitettyä.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Oikeusohjeet

Televalvonnan edellytyksistä säädetään pakkokeinolain (PKL) 5a luvun 3 §:ssä. Sen mukaan, kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta,

2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, laittomasta uhkauksesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tai huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla tai teleliittymän sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan asianomistajan suostumuksella myöntää lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan tai muuten käyttämään teleliittymään siltä osin kuin se on tarpeen 1 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi. Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, luvan myöntäminen ei edellytä surmatun oikeudenomistajien suostumusta.

PKL 5a luvun 6 §:n mukaan telekuuntelua ja -valvontaa koskevan lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä saman lain 1 luvussa säädetään vangitsemisasiankäsittelystä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä tai teleliittymän haltijaa.

Muiden asiaan vaikuttavien säännösten osalta viitataan oheen liitettyyn jäljennökseen sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnosta.

3.2.2

Kannanotto

Ensiksi totean, että komisario A:n selvityksessä on tuotu esiin se mahdollisuus, että teleoperaattorin olisi tullut antaa poliisin haluamat tiedot ilman tuomioistuimen lupaakin yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain perusteella. Poliisin ylijohdon mukaan tällaista mahdollisuutta ei ole, koska nyt oli kysymys lankapuhelimesta. Riidatonta on, että mikäli olisi ollut kysymys matkapuhelimesta soitetuista puhelusta, poliisi olisi saanut tiedot operaattorilta tilaajan suostumuksella ilman käräjäoikeuden lupaa riippumatta rikoksen vakavuusasteesta. Kun nyt joka tapauksessa on haettu ja saatu televalvontalupa käräjäoikeudelta, en katso olevan aihetta käsitellä tätä kysymystä enemmälti. Totean kuitenkin, että ko. laissa on matkaviestimien ja lankapuhelimien haltijat asetettu erilaiseen asemaan. Poliisin ylijohdon mukaan valmisteltavina olevissa säädösmuutoksissa tämä asia tullaan ottamaan esille. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin se, että nyt kysymyksessä olevan kaltaisissa tilanteissa tietojen saaminen lankapuhelinten osalta edellyttää tuomioistuimen myöntämää lupaa ja pakkokeinolaissa säädettyjen, mm. rikoksen vakavuutta koskevien edellytysten täyttymistä.

Televalvonnan edellytykset

Telepakkokeinolupien myöntämisestä päättää tuomioistuin. Näissä asioissa sen roolin merkitys korostuu, koska pakkokeinon kohdetta ei asiassa kuulla (vrt. tosin PKL 5a luvun 3 § 2 momentin tarkoittamatapaukset). Tuomioistuimen on ennen luvan myöntämistä huolellisesti tutkittava, ovatko kaikki pakkokeinolle laissa säädetyt edellytykset käsillä. Vaikka päävastuu asiassa onkin tuomioistuimella, on selvää, että myös pakkokeinolupaa hakevan poliisimiehen tulee pitää huoli siitä, että tuomioistuimelle esitetään lain mukaan perusteltavissa olevia hakemuksia.

Televalvonta on pääsääntöisesti (vrt. PKL 5a luvun 3 §:n 1 momentin 2-kohta) rajoitettu käytettäväksi varsin vakavien rikosten tutkinnassa: rangaistusminimin tulee olla vähintään neljä kuukautta vankeutta. Tämä koskee myös asianomistajan liittymään tämän suostumuksella kohdistettua televalvontaa.

Tässä tapauksessa tutkittavana rikoksena oli varkaus. Sen rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta. On siis selvää, että kysymyksessä ei ole sellainen rikos, jonka tutkintaa varten tuomioistuin voisi televalvontaluvan myöntää. Käräjätuomari Makkonen toteaa tulkinneensa lakia kiireessä ja epähuomiossa virheellisesti siten, että hän oli kytkenyt televalvonnan sallittavuuden tutkittavan rikoksen maksimirangaistukseen. Makkonen on siis menetellyt lainvastaisesti.

Voin myös yhtyä poliisin ylijohdon lausuntoon siinä, että komisario A:n ei olisi pitänyt jättää käräjäoikeudelle televalvontavaatimusta, koska kysymys oli rikoksesta, johon televalvontalupaa ei voi lain mukaan myöntää.

Vaikka katson, että käräjätuomari B ja komisario A ovat menettelleet moitittavasti, aiheutunut oikeudenloukkaus on kokonaisuutena arvioiden ollut vähäinen. Pidänkin riittävänä, että saatan käsitykseni B:n ja A:n menettelystä heidän tietoonsa.

Asian käsittely

Televalvontavaatimuksen tekijän (tai hänen määräämänsä virkamiehen) on PKL 5a luvun 6 §:n 2 momentin mukaan oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Vaatimusta ei lain mukaan saa käsitellä pelkkänä asiakirjaprosessina kansliassa kuten nyt on tapahtunut. Laki on tässä suhteessa ehdoton, eikä käräjäoikeudella ole siis asiassa harkintavaltaa. Tästä lainvastaisesta menettelystä on vastuussa käräjätuomari B.

Menettelyn moitittavuutta vähentää se, että käräjätuomari B ja komisario A ovat puhelimitse keskustelleet vaatimuksesta. Tämän voi nähdä ainakin osittain korvaavan istutokäsittelyn merkitystä, vaikkakaan se ei täytä lain ehdotonta vaatimusta läsnäolosta. Istutokäsittely on käsitykseni mukaan tarpeen erityisesti sen vuoksi, että siinä voidaan asiakirjaprosessia perusteellisemmin käydä läpi vaatimuksen perusteluja. Näin se nähdäkseni on omiaan edesauttamaan sitä, että vaaditun pakkokeinon käyttämisen edellytykset tutkitaan huolellisesti.

Tässä yhteydessä on todettava, että tuomioistuinten tarkastusten yhteydessä ja muutoinkin on tietooni tullut, että istutokäsittelyn toimittamatta jättäminen on sinänsä varsin yleistä eri puolilla Suomea, vaikka laki edellä kerrotusti on ehdoton. Olen tarkastuksillani kiinnittänyt tuomioistuinten huomiota asiaan. Tulen jatkossakin seuraamaan tilannetta ja harkitsemaan, antaako asia minulle aiheetta toimenpiteisiin yleisemmälläkin tasolla.

Minulla ei ole nyt käsillä olevan tapauksen osalta aihetta epäillä, että istutokäsittelyn toimittamatta

jättäminen olisi vaikuttanut asian lopputulokseen. Pidän muutoinkin riittävänä, että kiinnitän vastaisen varalle kärjätuomari B:n huomiota lain ehdottomaan vaatimukseen istuntokäsittelystä.

3.3

Toimenpiteet

Kiinnitän edellä kohdassa 3.2.2 lausumani johdosta Nilsiä käräjäoikeuden kärjätuomarin B:n ja Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen komisarion A:n huomiota televalvonnan edellytyksien huolelliseen harkintaan. Lisäksi kiinnitän vastaisen varalle kärjätuomari B:n huomiota siihen, että laki edellyttää televalvontavaatimuksen tekijän tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnäoloa vaatimusta käsiteltäessä. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätökseni heille.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.